

הרקע למעורבותה של האינטליגנציה היהודית-אמריקנית בוויכוח בעד ונגד הקמת המדינה

חלקה של יהדות אמריקה במאבק מסביב להקמת מדינת ישראל היה לנושא של מחקרים רבים. החוקרים עמדו בעיקר על העמדות והמעשים של ארגוני הקהילה היהודית השונים סביב הקמת מדינת ישראל וכללו במחקריהם גם חומר דוקומנטרי וארכיוני של המוסדות הממשלתיים המעורבים. כמו כן, נחקרה השפעתה של דעת-הקהל (הן הכלל-אמריקנית והן היהודית-אמריקנית) על סמך סקרים שונים ופרסומים קונטמפורניים בעתונות הפופולרית.

לא מזמן התחיל יוסף גורני לחקור את מעורבותו של גורם נוסף, האינטליגנציה היהודית.¹ הוא פתח בקלסיפיקציה של העמדות השונות על-ידי חלוקה אידיאית ועקרונית כללית. בסקירתי זו אתרכו בכמה נקודות בהתפתחות גישותיה של קבוצה מסוימת של אינטלקטואלים לבעיות יהודיות בימי מלחמת-העולם השנייה ובשנות המאבק מסביב להקמת המדינה היהודית. הסקירה נסמכת לא על מחקר שיטתי כי אם בעיקר על זכרונותי בתור שותף לוויכוח וקריאה מחדש של הפולמוס של אותם הימים.

בוויכוח על הקמת המדינה השתתפו קבוצות אינטליגנציה רבות. לכל מפלגה או ארגון יהודי שנקט עמדה במחלוקת על הקמת מדינה יהודית היו קבוצות אינטלקטואליות שבטאו את עמדתן, או כנושאי תפקיד בארגון עצמו, או מתוך התגייסות רעיונית ודבקות אישית. משום שהאינטליגנציה היהודית-אמריקנית היתה מפוצלת ומחולקת מעיקרה, יש לבחון את חילוקי הדעות בין הקבוצות השונות לא רק ביחס לבעיה ספציפית זו או אחרת, אלא בהקשר כללי יותר: מה שנכתב בעתונות היהודית החילונית באידיש כמעט שלא נזכר במשא-ומתן הספרותי של האינטליגנציה היהודית שהתבטאה בשפה האנגלית. הרבנות האמריקנית, שהיתה עמוד התווך של האינטליגנציה המקצועית ששרתה את המיסד היהודי-אמריקני, התחלקה בעצמה בין זרמים שונים – רפורמים,

1. יוסף גורני, "בסבך לבטי הנורמליזציה (המחשבה הציבורית היהודית בארצות הברית בשנים 1942-1950)", ציון, ג, תשמ"ח, עמ' 433-456.

שמרנים ואורתודוקסים. למרות שהזרמים הדתיים הגיבו על עמדות האינטליגנציה היהודית-החילונית ביחס ליהדות ולבעיות היהודים, לא התפתח ביניהם דיאלוג, ולמעשה היה כל זרם מסוגר בפני עצמו ובמיוחד הזרם האורתודוקסי; שכבה אחרת של אינטליגנציה יהודית מקצועית היוו העובדים בארגוני-הסעד של הקהילה. באופן אישי היה כל אחד מהם עשוי לקחת חלק בחיי המפלגות היהודיות השונות, אולם הספרות המקצועית היתה לרוב מוגבלת לסוגיות מקצועיות.

אם כי כל קבוצת אינטליגנציה ניהלה בינה לבין עצמה דיון אידיאי נפרד, שאחרים לא השתתפו בו, היו הכל ערים לבעיות השעה הכלליות של היהודים. תהליך בניין הבית הלאומי והזעזועים השונים שליוו אותו, שאליו הופנו עיקר מעייניה ופעילותה של האינטליגנציה המפלגתית והמימסדית הציונית, גרר גם את הקבוצות האחרות לתוך הוויכוח הקהילתי, ביחוד לכשהגיעו המאורעות לשלבים מכריעים.

במחצית שנות השלושים פרצו ויכוחים בין המימסד הלא-ציוני וההנהגה הציונית והעממת-הסוציאליסטית על צורות התגובה לנאציזם – חרם גלוי או דיפלומטיה שקטה – ועל הברירה לכונן מדינה יהודית בדרך של חלוקת ארץ-ישראל המנדטורית.² בימי מלחמת-העולם השנייה התעוררה שוב המחלוקת הישנה מימי מלחמת-העולם הראשונה באשר לאיחוד הקהילה היהודית-אמריקנית. אחרי ניצחון בעלות הברית וניתוח השלטון הנאצי, נתעורר מחדש ובצורה נמרצת הדיון הפרינציפיוני על הקמת מדינה ועל דרכי קליטת שארית הפליטה ועקורי-ישראל שבמחנות אירופה. סוגיות כגון אלו עם המשברים והזעזועים שנבעו מהם, נגעו גם לחוגי האינטליגנציה היהודית והלא-יהודית שלא היו קשורים במימסד הקהילתי ושברוך כלל היו רחוקים מן העניינים שהעסיקו את העתונות האידית והאנגלית של הקהילה היהודית לפלגיה השונים. הוועד היהודי-אמריקני, מצד אחד, והחוגים הציוניים השונים, מצד שני, טפחו יחסים עם העתונות הלא-יהודית, עם אנשי-רוח ובעלי השפעה לא-יהודיים, עם מנהיגי מוסדות דתיים ומוסדות ממשלתיים אוהדי מגמות דומות לשלהם – למשל, בנושא לחימה כנגד אנטישמיות וגזענות ולמען זכויות אדם באמריקה, בתכנית להבראת העולם שלאחר המלחמה, או במאבקם כנגד הספר הלבן הבריטי ולמען פליטי היטלר של שנות השלושים והארבעים.

כשהגיעו הנאצים לשלטון התחילו להגיע לאמריקה עם פליטי אירופה כוחות אינטלקטואליים בולטים שהביאו מנסיונם המר והוסיפו גוונים מיוחדים לוויכוח על המשבר שפקד את היהודים באירופה. אישים בולטים מתוך האינטליגנציה

2. בשני המקרים, כמובן, נחלקו הדעות גם בתוך מחנות הציונים והלא-ציונים עצמם, אם לא באופן פרינציפיוני הרי בנוגע לשאלות מיוחדות כגון שאלת ה"טרנספר" או שאלת חלוקת הארץ.

היהודית-גרמנית, כמו אלברט איינשטיין, אריך קאהלר, ברוננו בטלהיים, וחנה ארנדט הגיבו למאורעות בצורה שעוררה מחשבות חדשות בקרב האינטליגנציה המקומית. נוסף על כך, הגיעו לאמריקה בימי המלחמה פליטים מפולין, אוסטריה, גרמניה, בלגיה, וצרפת שהיו נתונים ראשם ורובם לפעילות יהודית-קהילתית באירופה. אלה הצטרפו לפעילות הארגונים המקומיים הראשיים שראו עצמם אחראיים להגנת היהודים מעבר לים ולמען תכנון עתידם לאחר המלחמה – הוועד היהודי-האמריקני – (American Jewish Committee), הארגונים הציונים, וגם ועד הפועלים היהודים (Jewish Labor Committee) – ותרמו להם מנסיונם העשיר.

אנשים כמו מכס גוטשלק הבלגי, מפעילי איק"א באירופה, והסוציולוגים והפסיכולוגים של אסכולת פרנקפורט עיצבו את פעולות המחקר והתכנון של הוועד היהודי-האמריקני; הצוות לתכנון של הקונגרס היהודי העולמי, ששירת את האינטרס הציוני בכל מה שנגע לפעילות למען יהודי אירופה ובתכנון לקראת שיקומם שלאחר המלחמה הוקם על-ידי ותיקי האינטליגנציה הלאומית באירופה.³ כמו כן קמו גופים חדשים, "ועד ההצלה" של אגודת ישראל, וועדות שונות של קבוצת אצ"ל – אנשי פיטר ברגסון (הלל קוק) – שמרבית פעיליהם היו פליטי אירופה או שליחי ארץ-ישראל שהגיעו לאמריקה בימי המלחמה. גופים אלה – ובעיקר הוועדות של ברגסון, הטביעו רושם ניכר על פעילותה של יהדות אמריקה בימי המלחמה ולאחריה.

שתי ועדות המחקר – זו של הוועד היהודי-האמריקני וזו של הקונגרס היהודי העולמי והאמריקני – פעלו להספקת ידיעות ולהספקת גיתוחים פוליטיים ומשפטיים של החורבן היהודי המתחולל באירופה, וגם בעיבוד תכניות לשיקום העולם הנחרב ולפתרון בעיות היהודים בעתיד שלאחר המלחמה. בידיעות שמסרו על השואה המתגברת לא היה מקום רב, כמובן, לוויכוח פרינציפיוני בין המוסדות היהודיים. אולם, סביב ההצעות לתיקון העולם שלאחר המלחמה שיתבסס על הקמת משטר בינלאומי להגנת זכויות האדם, התנהלה מחלוקת רעיונית.

הצעות כאלה טופחו בעיקר על-ידי חוגים ליברליים כלל-אמריקניים שקיוו להגשים את חלומם הנכזב של הנשיא וילסון מימי מלחמת-העולם הראשונה בדבר מימוש זכות ההגדרה העצמית והבטחת זכויות מיעוטים לאומיים, ולשתף את אמריקה בהקמת מוסדות שיפוט ומימשל בינלאומיים, כדי להשליט שלום וצדק ביחסים בין האומות ובסדרי חייהם פנימה.

3. אישים כמו המשפטן הבינלאומי יעקב רובינסון, ואנשי רוח ומדע כמו יעקב לשצ'ינסקי, אריה טרסקובר, אריה קובוביצקי, זרח ורהפטיג איש "המזרח", והמנהיג הרביוניסטי יוסף שכתמן.

מרכז למאמצים אלה שימשה הוועדה לחקר ארגון השלום, ועדת שוטבל (Shotwell) הנודעת, בניו-יורק. אנשי הוועד היהודי-האמריקני – וכן קבוצת המלומדים היהודים באוניברסיטאות קולומביה וניו-יורק ובסמינר היהודי התיאולוגי של היהדות השמרנית – קיימו יחסים הדוקים עם ועדת שוטבל. לאנשי הוועד היהודי-האמריקני היה עניין מיוחד במאמצים אלה מבחינת בעיית היהודים באירופה. הם נטו לראות את אמנות זכויות המיעוטים שהונהגו לאחר המלחמה הקודמת בכמה ארצות אירופה כמקור אחד של הבעיות שהביאו למשבר הפוליטי של שנות השלושים ולמלחמה. הוועד הציע לבטל את אותן אמנות שגרמו, לדעתם, את הסכסוכים בקרב קבוצות המיעוטים. תחת זאת הוצע להקים משטר בינלאומי כללי של הגנת זכויות האדם – זכויות הפרט – שיחולו על כל הארצות במידה שווה, בלי הפליה לרעה של ארצות מסוימות בלבד. הצעות אלו עוררו ביקורת מכמה צדדים, ובמיוחד מצד האינטליגנציה המשפטית שהתרכזה סביב הקונגרס היהודי העולמי והקונגרס היהודי האמריקני.

אולם דיון זה נדחק על-ידי השאלה הבערת אודות סבלה של יהדות אירופה כל עוד נמשכה המלחמה, ומפני המאמץ הנואש למצוא איזו שהיא דרך להתמודד עם האתגר הנורא של החרבתה. גם בחזית זו פעלו בשני כיוונים: האחד – איסוף והפצת ידיעות על הנעשה יום-יום – מן הגזירות והצווים האנטי-יהודיים, דרך מעקב אחר גירושים, ההסגר בגיטאות, ועד לרצח השיטתי; השני – הפעלת לחץ בדרכים שונות על הרשויות למען תגבנה מייד ובכל דרך אפשרית.

המוסדות והארגונים היהודיים השונים פעלו פחות או יותר באופן מקביל זה לזה, אף כי לעתים התנגשו מתוך תחרות. הלא-ציונים, שהפקידו את ענייני ההצלה בידי הג'וינט (Joint Distribution Committee) הגיעו לקראת סיום המלחמה לכלל שיתוף פעולה הדוק עם הציונים שפעלו באמצעות שליחי הסוכנות היהודית והקונגרס היהודי העולמי. "שידוך" זה נתקיים, במידה לא קטנה, הודות ל-War Refugee Board, מוסד ממשלתי אמריקני שהוקם לקראת סוף המלחמה במידה רבה הודות לתעמולה הלא-מרוסנת של קבוצת פיטר ברגסון.⁴ ובאשר לעצם הדרישות של הפעילים היהודיים ממנהיגי בעלות הברית

4. בספרו האוטוביוגרפי, *A Child of the Century*, מספר בן הכט, הדובר המובהק של קבוצת ברגסון, על ביקורו אצל חיים גרינברג, שסיפק לו חומר על השואה וניסה לשווא לשכנע אותו שאין להאשים את בני-האומה הגרמנית באופן קולקטיבי כאחראים למעשי ההרג של המשטר הנאצי. בעתונים שערך גרינברג בימים ההם הושמעה ביקורת חריפה על מעשי הפרישה והפילוג של קבוצת ברגסון. אך גרינברג גם כתב את המאמר המפורסם "בנקרוט" (פשיטת רגל) כנגד ההתרוצצות המפלגתית בתוך המוסד היהודי בשעה שהיו צריכים כולם להתמסר בחירוף נפש להצלה, בכל דרך אפשרית. הוא ידע גם להעריך ולעודד, מתוך היענות למשבר המייד, את הצעקה שעלתה משורות הפלגנים, אנשי קבוצת ברגסון, שחתרו תחת אחדות הקהילה הדרושה כדי להתמודד עם המשבר הצפוי בעתיד שלאחר המלחמה.

במלחמה נגד היטלר, הרי שהם הציעו תכניות הצלה פחות או יותר זהות: הם תבעו הוקעת הנאצים ועזריהם כפושעי מלחמה שיועמדו לדין אחר המלחמה; דרשו הגשת עזרה לגייטאות, מעבר לקו החזית; הציעו שתוגש עזרה למדינות שתפתחנה שעריהן לפליטים, וכיוצא באלה. אולם, גם כאשר פעילים יהודים שאפו להגיע לאותם היעדים, הרי שהם ניגשו לעבודה בהנחות מנוגדות ביחס לשאלות יסוד של מדיניות יהודית, בפרט כאשר לתכנון שלאחר המלחמה. חילוקי הדעות הביאו לכלל ויכוחים עזים שנבעו לא רק מעקרונות ומנקודות מוצא מנוגדים, אלא גם ממריבות שהתעוררו על רקע הנסיון לארגן את הקהילה היהודית כקבוצת לחץ מאוחדת כדי להניע את ההנהגה האמריקנית לפעול בכיוון הרצוי לדעת רוב הציבור היהודי.

בשנות הארבעים, עוד יותר מאשר בזמן מלחמת העולם הראשונה, היו אלה הציונים שניהלו את המאבק למען איחוד הקהילה היהודית האמריקנית, והם גם הצליחו יותר מאז להכתוב לגוף שהוקם כנציגות כללית תכנית פעולה ציונית מובהקת. שלבי ההתפתחות הזאת, מאז קבלת "תכנית בילטמור" בכנס ציוני בשנת 1942 עד להקמת הקונפרנס היהודי-האמריקני (American Jewish Conference) שאישר ברוב קולות מכריע את התכנית הציונית, בשנת 1943, ידועים ונחקרו באופן יסודי. אף-על-פי-כן, הניצחון הציוני היה רחוק מלהיות שלם. לא רק פרישתם של הוועד היהודי-האמריקני וועד הפועלים היהודים פגעו בקונפרנס היהודי-האמריקני, אלא גם הציונים עצמם המשיכו לפעול למען דרישותיהם שלאחר המלחמה בנפרד, באמצעות ועד החירום הציוני, והשאירו לקונפרנס – ולקונגרס היהודי העולמי – את בעיות ההצלה המיידית. אם כי הקמת הקונפרנס וקבלת דרישות הציונים על ידו, אפשרו לציונים להופיע כמייצגי דעת הקהל היהודית כולה – מה שלא היה סתם טענה בעלמא אלא יכול היה להסתמך על נתונים אויביקטיביים למדי – נאלצו להתגבר על קבוצות לחץ יהודיות אחרות, שלא הלכו בתלם של ההסכמה הפרו-ציונית הכללית, ופנו אף הן לדעת הקהל הלא-יהודית ולמימשל האמריקני.

התנגשות חריפה ביותר התחוללה עם הקבוצה האנטי-ציונית, פלג של היהדות הרפורמית, שהקימה ב-1943 את המועצה האמריקנית למען היהדות (American Council for Judaism). הארגון קם עת שנקטו הרבנים הרפורמיים צעדים שקרבו אותם לציונות. רוב הרפורמים הביעו אהדה לרעיון, שטופח על-ידי הציונים, של חטיבה צבאית יהודית מיוחדת, וגם השתתפו בקונפרנס היהודי-האמריקני. מיעוט אנטי-ציוני קיצוני של הרבנים הרפורמיים במועצה האמריקנית למען היהדות ושל חברים לדעה בוועד היהודי-האמריקני לחצו – בלי הצלחה – על שני הארגונים הלא-ציוניים האלה מבפנים וגם ניהלו פעולה נפרדת במסגרת המועצה נגד הציונות. פעולתם נראתה מסוכנת בעיני רוב הציבור משתי בחינות: מטענותיהם נבעה באופן בולט האשמה כאלו הציונים משתייכים לתנועה לא-לויאלית, החשודה בהעדר נאמנות לארצות-הברית – מה

שנראה בעיני הציבור כמסירה. כמו כן, הם נקטו בטקטיקה ברורה ומכוונת לספק לאנשי המימשל האמריקני הוכחה שכאילו אין בציבור היהודי-האמריקני תמיכה מאוחדת בדרישות שהוצגו על-ידי הציונים כאשר הופיעו כדוברי הקהל כולו.

הציונים הגיבו בזעם לקנטרנותה של קבוצה קטנה זו. הפעולה כנגדם נוהלה לא רק על-ידי מחאה ספונטנית של העתונות הציונית אלא גם באמצעות גוף מיוחד שפנה לציבור האמריקני הלא-יהודי. מבחינה אידיאית כמובן נגע מאבק זה בחילוקי הדעות הבסיסיים שבין הציונות והזרם הרפורמי ה"קלאסי". עם זאת לא עורר הוויכוח הקולני בין הציונים והמועצה האמריקנית היהודית, לרבות האלמנטים האידיאולוגיים המובהקים הקשורים בו, הד מיוחד בחוגי האינטליגנציה הלא-מאורגנת. המחלוקת על הגדרת מהות היהדות – אם היא דת במובן המערבי או עם, לאום, אומה במובן זה או אחר של מונחים אלה – לא היתה בגדר סוגיה שעוררה אותם למחשבה מחדשת.

מצד אחר היוותה קבוצת ברגסון, על יוזמותיה השונות, אתגר מסוכן ומרגיז לציונים כשניסו לגייס את דעת הקהל היהודית-האמריקנית למען דרישותיהם השונות. קבוצה זו הצליחה הרבה יותר מן המועצה האמריקנית למען היהדות לעניין את הציבור האמריקני הכללי בהצהרותיהם כשהופיעו בהופעות רעשניות בכל אמצעי התעמולה ההמונית. הרבה יותר מהמועצה האמריקנית הצליחו שליחי אצ"ל לרתום למרכבתם חוגי אינטליגנציה כלליים. הם גם לא נרתעו מלהופיע בהודעות ובפניות לרשויות כקבוצת לחץ פלגנית, שחיבלה בנסיון הציונים להפעיל לחץ מאוחד מצד היהדות האמריקנית על קובעי המדיניות. פלגנות זאת היא שהקפיצה את ההנהגה הציונית – הגם שהייתה מפולגת במידה יתרה בתוך שורותיה שלה – שהשיבה לא רק במאמרי ביקורת והתרסה, אלא גם הביאה לנקיטת אמצעי לחימה מעשיים יותר, כגון הנסיון להביא לגירושו של הלל קוק מארצות-הברית.⁵ למרות שגם ויכוח זה לא עורר העמקה או דיון רעיוני מחדש בקרב האינטליגנציה הלא-מאורגנת, הרי שבתעמולה של קבוצת ברגסון, כמו גם בפעילות האנטי-ציונית של המועצה האמריקנית למען היהדות, היה כרוך רעיון אידיאולוגי מובהק.

הלל קוק וחבורתו הביאו אתם לאמריקה אידיאולוגיה שהיו בה סממנים של "כנעניות". הם טענו שהם מייצגים אומה עברית, ולא יהודית, שאין בינה לבין היהדות ולא כלום. עמדה זו אפשרה להם לעקוף מכשול מקומי חשוב בצעדם התעמולתי הראשון – "הוועד למען צבא יהודי". ציונים שנלחמו בעד הצעה מקבילה הותקפו בהאשמות שהם מטפחים "לויאליות כפולה" וחותרים תחת אמינותם של יהודי אמריקה כנאמנים לארצות-הברית. אולם, משלחת האצ"ל

David S. Wyman, *The Abandonment of the Jews: America and the Holocaust, 1941-1945*, New York 1984, pp. 345-346.

הדגישה שצבאם ה"יהודי" יגויס אך ורק משורות תושבי ארץ-ישראל ויהודים חסרי-נתינות שבין הפליטים והנדחים מאירופה הנאצית. עמדה זו, שפטרה את היהודים האמריקנים מכל שייכות לאומית לצבא המבוקש, הקלה על אוהדים אמריקנים, בין שהיו לאי-יהודים ובין שהיו יהודים רחוקים מהכרה יהודית-לאומית, לתמוך בדרישות קבוצת ברגסון, החל מהצעת הצבא היהודי והלחץ למען הצלת שארית הפליטה וכלה בהקמת ייצוג בגולה של אומה עברית ותמיכה במפעלי ההעפלה והמרי של האצ"ל. ההנחה, שאין בכל אלה יסוד להאשים יהודים, נתיני ארצות-הברית, בשייכות מפקפקת לגוף פוליטי זר, שימשה תכסיס יעיל מאוד לפתוח בפני קבוצת ברגסון צנורות של השפעה – בעיקר בקרב חלק מחברי הקונגרס. (נוסף על כך, כמובן, יכלו שליחי האצ"ל למשוך תומכים מחוגים אנטי-אימפריאליסטיים וגם שונאי בריטניה בהתקפותיהם האנטי-בריטיות הלא-מרוסנות, עקב תלישותם מן המיסד הסוכנותי ששמר עדיין על קשר לבריטים).

למרות, ואולי אפשר לאמר הודות, לעובדה שקבוצת ברגסון השתמשה בתכסיס תעמולתי, בדבר האומה העבריה הלא-יהודית, לא עורר טיעון זה ויכוח אידיאולוגי משמעותי. הביקורת הציונית על קבוצת ברגסון – ובמידה רבה גם על המועצה האמריקנית למען היהדות – התייחסה כמעט כולה לסכנת הפלגנות שבפעילותם (כגון, בפניות לקונגרס ולממשלה בנפרד), וכן לשאלות אחרות באשר לאמצעים ולתכסיסים הנאותים באותה תקופה (כגון, הניסוח הלא-מרוסן של התקפותיהם על אנגליה, הן בעתונות והן במאבק בארץ של אנשי האצ"ל). בעיות רעיוניות מהותיות יותר עוררה דווקא קבוצה אחרת, שמעורבותה בבעיות היהודיות של אותה שעה נצטיירה כהססנית ומאוד שולית – זו קבוצת האינטליגנציה שהתבטאה מעל דפי הירחון, שיצא אז מטעם הוועד היהודי-האמריקני, Commentary.

Commentary יצא לאור בנובמבר 1945 כהמשך, ובצורה מחודשת, של כתב עת אחר, Contemporary Jewish Record, שהוציא הוועד היהודי-האמריקני בין השנים 1938–1945. כתב עת זה שימש מכשיר לפעולות הסברה ואינפורמציה של הוועד, מעין תוספת לשנתון הנודע American Jewish Year Book.⁶ בראשית דרכו הביא הירחון, בדומה לשנתון, סקירות עובדתיות לצד מאמרים ששאפו לסגנון אובייקטיבי ואינפורמטיבי וסמך ראשו ורובו על הצוות המקצועי של הוועד. שינוי ניכר בכיוון הירחון חל ב-1943, שעה שנתקל הוועד היהודי-

6. ספר-שנה זה היה מקור חשוב לכל מי שנוקק לידיעות דמוגרפיות וכרונוגרפיות על היהודים וחייהם הקהילתיים בעולם, ובפרט בארצות-הברית. מסביב למפעל זה הקים הוועד צוות של חוקרים, ספרנים וארכיבאים שאספו ידיעות והוציאו לאור דיווחים שוטפים על המצב היהודי בפירוט נרחב ומאלף.

האמריקני בביקורת חריפה לאחר פרישתו מהקונפרנס היהודי-האמריקני. אז התחיל הוועד במאמץ להרחיב את גבולות השפעתו. הוועד פתח במבצע של רכישת חברים מתוך רצון להרחיב את מסגרתו, וכדי להתגונן כנגד הטענות על שהנו ועד פלגני של שתדלנים שאינם מייצגים את הציבור. בהקשר זה נעשו חילופי גברא ושינויי-יקו בעריכת ה־Contemporary Jewish Record, ככוונה שקופה להגיע לקהל יותר רחב של קוראים ובמסר יותר מוגדר ותוסס. מעבר זה הכניס למערכת הירחון חוג חדש שהתבלט ככוח עולה באינטליגנציה הניו-יורקית הכללית, ולא רק היהודית. תחילה מונה כעורך ראשי באוקטובר 1943 פיליפ רב, מעורכי העתון הרדיקלי Partisan Review. כהונתו, לצידו של אדולף אוקו, נמשכה רק עד גליון יוני 1944 אך היא הטביעה חותם חדש על הירחון.⁷

המפנה נוצר כתוצאה משילוב בין המימסד הוותיק של הוועד היהודי-האמריקני לבין קבוצות מסוימות של האינטליגנציה היהודית-האמריקנית הרדיקלית והבלתי-תלויה. לחוגים אלה היתה היסטוריה ממושכת למדי של פרישה מן הציבור היהודי והתחברות לחוגים אוונגרדיסטים בספרות ובפוליטיקה, שהיו במובן ידוע כלל-אמריקנים ובכל זאת מזהים באופן ברור למדי כשייכים ליהדות הניו-יורקית וכדור ראשון של בני מהגרים. בין חוגים אלה ובין המימסד של הוועד היו זה מכבר קשרים שונים שנתחזקו ונתחשלו בשנים 1943-1945. המפנה הושלם עם יצירת נקודת כובד חדשה של האינטליגנציה היהודית-האמריקנית סביב כתב העת שיצא, החל מסוף 1945, תחת השם Com-mentary.

מקור ראשון לריכוז האינטלקטואלי החדש היו הסופרים שהיו קשורים בזמנם בעתון Menorah Journal. עתון זה שנוסד על-ידי קבוצת סטודנטים, רובם ציונים בוגרי אוניברסיטת הרווארד, קלט לתוכו סופרים צעירים, בעיקר בני מהגרים מניו-יורק, שהפכו לאנשי השמאל הפוליטי.⁸ ביניהם אנשים כמו ליאונל טרילינג, וולדו פרנק, הרברט סולוב, ואליוט כהן, שהיה העורך של ה־Menorah Journal. חלק עברו מהזדהות עם המפלגה הקומוניסטית לטרזצקי-זם ומשמם, בכמה מקרים, לליברליזם שמרני. כשמונה אליוט כהן כעורך Com-mentary ב־1945, הביא אתו את נסיונו מימי מערכת ה־Menorah Journal וקשריו עם הסופרים שהשתתפו בכתב עת זה בשנות העשרים.

7. אם כי בכמה היבטים נמשכה המסורת הקודמת תחת השגחתו של חבר המערכת, הספרן ואיש הצוות של הוועד, אדולף אוקו. לאחר פרישתו של פ. רב ופטירתו של אוקו, נכנסו למערכת קלמנט גרינברג כעורך ראשי ונתן גלייזר, שהמשיכו בקווים שהוטבעו על-ידי קודמיהם. אולם עם הופעת גליון נובמבר 1945 נכנס למערכת אליוט כהן, והירחון התחיל בפורמט חדש ובשמו החדש, Commentary.

8. כבר בראשית דרכו ניתק כתב העת מויקתו לציונות המאורגנת ונסמך במידה רבה על תמיכה מחוגו של הוועד היהודי-האמריקני.

נוסף על הוותיקים שהתחילו כסופרי ה־Menorah Journal, באו במגע עם המפעל הפובליציסטי של הוועד עוד קודם לכן, סופרים צעירים יותר, בעלי רקע דומה, מחוגו של העורך פיליפ רב.⁹ כאשר מונה בסתיו של 1943 למערכת ה־Contemporary Jewish Record, קרב לוועד היהודי-האמריקני גם חוג רחב של אינטלגנטים יהודיים שהתבטאו ב־Partisan Review, ביניהם קלמנט גרינברג, הרולד רוזנברג ועוד סופרים צעירים שהתחילו את מפעלם בשנות השלושים (נוסף על הוותיקים שהתחילו ב־Menorah Journal) ונקשרו אחר-כך כבטאונים הרדיקלי של רב, פיליפס ומקדונלד. במרוצת המלחמה ומייד לאחריה התחילו להתבלט בחוג האינטלקטואלים הניו-יורקי גם צעירים יותר שלמעשה התחילו להתפרסם לאחר שחזרו משירות צבאי במלחמה. אז כבר היה פתוח לפניהם, נוסף על ה־Partisan Review ועתון חדש בשם Politics¹⁰ גם העתון Commentary. Commentary הזמין אותם באופן מיוחד כדי שיביעו את תגובותיהם לבעיות הבעורות של מוסר ופוליטיקה שוטפת שנתעוררו בעטיו של המשבר המחריד שפקד את היהודים. בין יתר הצעירים האלה הופיעו שמותיהם של נתן גלייזר, אירווינג קריסטל, דניאל בל, ואירווינג האו.

מלכתחילה, נדרשו הסופרים הצעירים שנקלעו לדיון בבעיות יהודיות ספציפיות להתייחס גם לבעיית זהותם היהודית המפוקפקת. העורכים החדשים, פיליפ רב, ואולי במידה רבה יותר, אדולף אוקו – אדם שלא רק הצטרף לצוות הפרופסיונלי של הוועד כתלמיד חכם יהודי אלא היה חבר המערכת של Menorah Journal – פנו למספר סופרים יהודיים ידועים ודרשו מהם תשובה על מספר שאלות נוקבות בנוגע לחשיבות המשוערת של מורשתם היהודית ביצירותיהם ובדרך חייהם. שאלות אלו, שכאלו הניחו, שמורשת זו אמנם הטביעה חותם ניכר עליהם, או שמכל מקום רצוי שיהיה ניכר רישומה על מפעלם, באו כנראה כהפתעה בשביל הסופרים. עבור חלק מהם זה היה אתגר לא רק מפתיע, אלא גם בלתי נעים. הסימפוזיון שנתעורר בעקבות פניה זו כבר נותח על-ידי יוסף גורני שעמד על התגובה השלילית מצד רוב הסופרים.¹¹ הם לא ידעו להצביע על השפעה חשובה פוזיטיבית של המורשת היהודית על יצירותיהם, חוץ מענייני סגנון ונוסח שבתת-הכרתם. ובאשר לחייהם, הפרטיים

9. סופר זה, שהגיע לארצות-הברית אחר טלטולי הגירה שונים, כולל שנות נעורים אחדות בארץ-ישראל, התחיל את פעלו הספרותי בחוגי הנוער הקומוניסטי האמריקני, בסניף של ה־John Reed Clubs בניו-יורק, וייסד בתמיכה קומוניסטית את ה־Partisan Review. מטעמי דרישות אסתטיות, ואי רצון לשעבדו לדיקטטים פוליטיים, יצאו הוא ועמיתו ו. פיליפס מחסות המפלגה ובעזרת דווייט מקדונלד ועוד תומכים ניהל את ה־Partisan Review כעתון בלתי-תלוי.

10. בעריכת דווייט מקדונלד, שחלק על דרכם של רב ופיליפס בגלל התנגדותו למלחמה שראה אותה כסתם מלחמה אימפריאליסטית.

11. ראה הערה 1.

ואלה שבפרהסיה, לא ידעו לספר כמעט מאומה על התעמקות בגורל היהודים – למרות שהזדהו עמם (הזדהות סתמית), ולא התכחשו לכך, ולמרות שדובר בשעת חירום איומה, שאולי לא היתה כמותה בהיסטוריה. התגובה של הסופרים, יותר מששיקפה את עומק חוויותיהם הביעה את חוסר נכונותם להתמודד לא רק עם השאלות שהועמדו בפניהם, אלא גם עם כאלה שבערו בתוכם פנימה, ושכסופרים ודאי יכלו לחשוף אותם להכרתם שלהם, ואף לבטא אותם ביצירותיהם. שאלות אלו התחילו לעלות לדיון מעל דפי העתון Commentary.

ה"Commentary וה"Contemporary Jewish Record המחודש – לא שמו לעצמם כמטרה להכריח את האינטליגנציה לעשות חשבון נפש יהודי בעל כרחם, כי אם לעורר דיון שוטף ולספק אינפורמציה עד כמה שאפשר מקפת וחודרת על האירועים וההתפתחויות הגורליות של הזמן. כדי להתמודד עם משימה זו, נזקקו העורכים החדשים להעזר במקורות שלא היו בדרך כלל במרכז התעניינותם קודם לכן – ביחוד בתקופה האחרונה של המלחמה, משפעילותם הפכה אותם לרדיקלים אמריקניים.

בתחילה עמד הוויכוח הפנימי שהתנהל בקרב הציבוריות היהודית במרכז ההתעניינות. הוא סוקר על-ידי כתבים שהיו מעורבים בעצמם בפובליציסטיקה של עתונות האידיש ובכתבי עת של ארגונים יהודיים בשפה האנגלית.¹² עם הופעת ה"Commentary בנובמבר של שנת 1945 נמסר התפקיד של דיווח שוטף על המאורעות ועל הדיונים הקהילתיים לכתב קבוע, סידני הרצברג, שנעזר לעתים ולבסוף הוחלף על-ידי עמיתו, מוריס גולדבלום. שני אלה, עתונאים בכתבי עת כלליים לא-יהודיים בעלי גוון סוציאליסטי, דיווחו על החדשות בדרך של שיקול דעת עצמאי בעל פנייה ברורה. את גישתם ניתן לאפיין כמעין גלגול של העמדה הבונדיסטית שרווחה במחנה הסוציאליסטי-אידישאי בדור השני של בני המהגרים. סקירתו הראשונה של סידני הרצברג קבעה בצורה החלטית, ש"בסופו של דבר יקבע גורלה של יהדות אירופה באירופה כמובן." מאחר שאין לצפות להיעלמות האנטישמיות ולשוויון זכויות מושלם, ומאחר שבלי ביטולו של רעיון המדינה הלאומית, מצד אחד, ובלי "סינתיזה עילאית" של אורח החיים שבאמריקה עם זו של הסובייטים, מצד אחר, ילך העולם לקראת התאבדות אוניברסלית – יש לשאוף להכרת "עקרון של חירות תרבותית-אתנית אוניברסלית שיבוא להשלים את העקרון המקובל פחות או יותר של חירות המצפון הדתי". תיקון עולם זה ישנה את פני ההיסטוריה היהודית ויביא "לפתרון סופי של בעיות בינלאומיות הנוגעות

12. כך נמסרו כבר ב"Contemporary Jewish Record סקירות על התגובות בעתונות האידית על רפיונו של הקונפרנס היהודי-האמריקני בשנת 1944, והעתונאי ויליאם צוקרמן הביא לידיעת הקוראים בפברואר 1945 (בנימה ביקורתית) את הצעותיהם של יוסף לשצ'ינסקי וה"ידישער קעמפער" על הצורך הדחוף של יציאת אירופה למען שיקום שארית הפליטה.

במיוחד ליהודים" – בעיית ארץ-ישראל והוצאת האנטישמיות אל מחוץ לחוק.¹³ הסקירות החדשות של הרצברג וגולדבלום המשיכו בקווים אלה. הנסיון להרחיב את היריעה לדעות שונות לגבי בעיות השעה לא עלה יפה. בהדרגה הלך והתבלט קו הקרוב אמנם לעמדותיו של הוועד היהודי-האמריקני, אך בעל גוונים ייחודיים משלו: סקירות ביקורתיות נגד הלחץ מצד ציונים – וביחוד מצד חוגים מזרח-אירופיים של הקונגרס היהודי העולמי – למען יציאת היהודים מאירופה וקליטת הפליטים בארץ-ישראל. כנגד לחץ זה הועלו טענות שונות: שיש לפתוח מקומות קליטה גם מחוץ לארץ-ישראל; שבעקבות הקטל במחנות ובגיטאות אין שארית הפליטה מונה מספר מספיק של ניצולים בכדי לבסס רוב יהודי ולהקים מדינה יהודית בארץ-ישראל (בכל התקופה לא הביאו בחשבון את העלייה מארצות האיסלם); שאמנם היהודים מאוחדים בהתנגדות ל"ספר הלבן" של 1939, אך לא במאבק אלים נגדו, אלא רק בצורה של אי ציות אורחי בארץ, והפעלת לחץ מוסרי בתפוצות.

כאמור, שיקפו העורכים גישות שבדרך כלל הלמו את עמדותיו של הוועד היהודי-האמריקני עם תוספת של גוונים מיוחדים המבטאים את הנטיות הרווחות בקרב האינטליגנציה. אסיים בתיאור גישותיהם לשלוש מבעיות התקופה: ההתכוננות לסדר עולמי חדש שלאחר המלחמה, השואה, ושאלת עתידה של ארץ-ישראל ושל הגולה לאחר המלחמה. אעמוד בראש וראשונה על כמה פרסומים שהופיעו ב־Commentary ובמידה פחותה ב־Politics, שגם הוא שימש אכסניה רצויה לביטוי קולו של חלק ניכר של חוגי האינטליגנציה הזאת.

בעיית הסדר העולמי החדש שלאחר המלחמה התמקדה, בעיני הקהל היהודי הממוסד, במחלוקת בין מצדדי אמנה חדשה בינלאומית של זכויות האדם כתחליף של אמנות זכויות המיעוטים הלאומיים ובין אלה שהתייחסו להצעה זו בספקנות וביכרו שלא לוותר על הזכויות הקודמות. ב־Commentary פורסמו מספר מאמרים ברוח עמדות הוועד היהודי-האמריקני, מהם על-ידי נציגים מוסמכים של הוועד ומומחים בינלאומיים (כמו לאוטרפכט) שבססו את הצעתם. התבטאויות אחרות, כגון דברי סידני הרצברג ועוד סופרים ב־Commentary וב־Politics, בטאו גם הם בדומה לעמדת הוועד, תקווה לסדר עולמי שלא עוד יתבסס על משטר של זכויות לאומיות-ממלכתיות, אלא יתבסס על משטר זכויות בינלאומיות. אולם, נקודות המוצא וההטעמות היו שונות מאלה של הוועד, שהיה ככלל שמרני בשאלות חברה וכלכלה. תקוותם היתה מבוססת על תצפית של הפיכת סדרים ישנים – ברוח הסוציאליזם ההומאני או הסינדיקליזם האנרכיסטי – אשר יתנו מקום מרכזי להשפעת תנועות המחתרת האנטי-נאציות. משטר כזה יוסיף לזכויות הפרט הטבועות בחוקי היסוד של המדינות הדמוקרטיות המערביות גם זכויות תרבותיות, דהיינו, קולקטיביות. מקורו הרעיוני של חזון

¹³ "The Month in History", *Commentary*, 1 (November 1945), pp. 30 ff.

זה היתה תורת הלאומים של הסוציאלי-דמוקרטיה האוסטרית, על ספיחיה השונים. אולם, במנותק מצמידות לטריטוריה או למדינה לאומית נישא חזון זה באווירה של אחווה בינלאומית וזכות פרסונלית של כל אדם על פי מורשתו התרבותית-אתנית. לפי חנה ארנדט הנחיל הנסיון של סבל בתקופה שבין שתי המלחמות את עקרונות הזכויות התרבותיות-פרסונליות, שקודם לכן התאימו באופן מיוחד ליהודים, לכל אלה שנעקרו ממולדתם ונפוצו ברחבי העולם. אלה והמחתרות שקמו באירופה היוו כוח מתמרד ומהפכני, המסוגל לבנות סדר חברתי חדש שבו יוכלו, לא רק היהודים, אלא כל האומות לפתח באופן חופשי את שאיפותיהם התרבותיות על יסוד משטר פוליטי-כלכלי עולמי אחד.

חזון זה בא במידה רבה לרפא פצעים, שנפערו בהשקפת עולמם של רבים מקרב חוגים אלה, בשל אכזבתם מן הסוציאליזם הסטאליניסטי, ואשר עלו מחדש והחריפו עם הגיע הידיעות על שלבי התממשותה של השואה. קו בולט בפרסומי תגובה של חוגים אלה להתעללויות של הנאצים – תגובות שהופיעו במיוחד ב-"Politics", ולא דווקא ב-"Contemporary" – הוא שנסמכו על עדויות של פליטי גרמניה ומערב אירופה בכלל, יותר מאשר על מקורות מזרח אירופאיים. חוויות השואה ופירושים ראשונים עליה נמסרו לבטאוני האינטליגנציה הניו-יורקית בשנות הארבעים על ידי ברוננו בטלהיים ועוד פליטים שיצאו ממחנות הריכוז במערב – ולא ממחנות המוות שבמזרח. פליטים אלה הביאו אתם רקע חברתי, תרבותי ופוליטי שתאם מהרבה בחינות את המצב הבעייתי שהיתה מודעת לו האינטליגנציה הניו-יורקית עצמה. השואה כפי שעברה על יהדות מזרח אירופה חרגה ממידת הקליטה של הכרתם, כפי שעדיין קשה היא להבנתנו אנו – מה עוד שרק במאוחר נתקבלו עדויות ישירות. הידיעות הראשונות נמסרו ב-"Com-mentary" בסקירות עתונאיות, והכתבים התקשו לחוש אותו ייאוש קיצוני מן העבר הגלותי כפי שחוו הציונים (אם כי גם הכתבים הסיקו מסקנות של שלילת הגלות באשר ליהודי אירופה וארצות האיסלם).

הפליטים ניצולי מחנות ההסגר בצרפת ובגרמניה, שהגיעו לפני המעבר למימוש החלטי של "הפתרון הסופי", שמרו עדיין על זיקה עמוקה לתרבות גרמניה הקלאסית או הווימארית. קו בולט בדיווחיהם ובדיניהם על הנאציזם היה המאמץ להסתייג מהטלת אשמה קולקטיבית על האומה הגרמנית האחראית לעוול שנעשה להם ולעולם כולו על-ידי המשטר הנאצי. ברוננו בטלהיים אף מתח ביקורת על תגובות העצורים שלא ידעו לעמוד בפני הלחץ של מחנות המעצר וטען לשיטת הגנה עצמית שתתבסס על הבנה והסתגלות לתנאים שנקבעו לפי אמות המידה המקובלות על-ידי השוטרים. כשהגיעו הידיעות על פריצת המצור הבריטי על חופי ארץ-ישראל על-ידי ספינת המעפילים "אכסודוס", שנתפשה כמעשה הפגנתי מתוך ייאוש עמוק וכהתקוממות נגד מה שנחשב על-ידו לתנאים האובייקטיביים הנובעים מכורח המלחמה, פרסם בטלהיים מאמר נוסף ב-"Poli-tics" שבו ביקר קשות את המעשה. במאמריה ב-"Commentary" הגיעה חנה

ארנדט לבסוף לניסוח תיאורטי בוטה של הביקורת שהיתה לה ולחוגיה נגד העמדה הרווחת שהיתה תוצאת הגישה הציונית-אקטיביסטית וחוייתם של ניצולי המלחמה. היא גינתה את הציונות האקטיביסטית כתופעה של גזענות שוביניסטית, כביטוי טוטליטרי של איבה גלובלית נגד כל מי שאינו "משלנו". הציונות האקטיביסטית שונה, לדעתה, מיתר התנועות הטוטליטריות, הקומוניסטיות והנאציות-פאשיסטיות, רק בזאת שתכליתה הכמעט מודעת היא התאבדותו של עם ולא הרג עמים אחרים.

מצד האינטליגנציה האמריקנית עצמה, שהגיבה למאורעות לפי מה שנמסר בכתבי העת ולא מתוך התנסות ישירה, היתה התגובה מאופקת יותר, ולא מעט הססנית. הדיונים השוטפים של הרצברג וגולדבלום ב-Commentary נגררו, באי רצון, עקב הידיעות המצטברות על המתרחש באירופה, לרביזיה (מאוחרת אמנם) של הבנת הידיעות. הצפייה לשיקום שארית הפליטה בארצות מוצאה, שכבר סויגה קודם לכן לאור הצהרת המנהיג הציכי אדוארד בנש נגד חזרת היהודים לארצו הדמוקרטית, שקעה לאחר הפוגרומים שלמחרת המלחמה בפולין ונהירת הפליטים מערבה. את מקומה תפשה ההכרה בצורך להעביר במהירות את העקורים למקומות מקלט והתיישבות חדשים. ואולם, המסקנה הציונית שפתרון ממשי אפשרי רק על-ידי הכרעה פוליטית מהפכנית שתתן ליהודים עצמם את השליטה על גורלם, ואת האמצעי העיקרי הדרוש כדי לפתור את בעיית העקורים בהתאם לממדיה וחריופותה – דהיינו, הקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל – נדחתה. ה-Commentary כמו הוועד היהודי-האמריקני, המשיך להיאבק, במעין קרב מאסף, נגד הגל המתגבר של הציונות האקטיביסטית, גל שנדחה על-ידי בעיית העקורים וסתף את דעת הקהל. לצד ה-Commentary היו פתוחות לפני האינטליגנציה היהודית שתי אכסניות נוספות – Partisan Review ו-Politics¹⁴.

כתב העת Politics, נוסד על-ידי דווייט מקדונלד לאחר שפרש ממערכת ה-Partisan Review והשאיר את הרבעון הספרותי לעורכיו היהודים.¹⁴ בין היתר חלק על ה-Partisan Review בכך שהמשיך לראות במלחמה נגד היטלר סתם מאבק בין כוחות אימפריאליסטיים. ב-Partisan Review התייחסו למאורעות התקופה בריחוק מסויים, מתוך פחד מעורב במבוכה. ב-Politics הגיב מקדונלד על אותם אירועים מתוך מעורבות רגשית ובפסקנות. אך במה שנוגע למעשי השטנה וההשמדה של הנאצים, היה קו אחיד ביניהם. בשני הבטאונים נסמכו העורכים על עדותם של פליטי השואה כפי שהתגלתה במערב אירופה, ולא במזרחה. בשניהם הסיקו מסקנות מתוך רקע משותף של שמאליות אנטי-סטאליניסטית ומתוך חרדה במיוחד לעתידם של כוחות המחתרת האנטי-נאצית שבמערב אירופה. כמפתח אידיאולוגי להבנת המתרחש, שימש לשני בטאונים

אלה, רעיון המשטר הטוטליטרי שמתגשם גם ברוסיה הסטאליניסטית וגם בגרמניה של היטלר והמוצא את ביטויו הברור ביותר במחנות הריכוז.¹⁵ עם התחלת המלחמה – ובפרט הודות לניתוחיה של חנה ארנדט – גזרו גזירה רעיונית שווה על הנאציזם ועל הסטאליניזם כחברות טוטליטריות (רעיון שהתקשר להתפתחות והסתאבות של תפישת החברה הביורוקרטית).

חנה ארנדט, כידוע, שזרה לתוך גישתה להגדרת הטוטליטריות גם ניתוח מיוחד במינו של מחנות הריכוז הסובייטיים והנאציים, שלפי דעתה היו עמודי התווך של השלטון הטרוריסטי בחברות אלו. מתוך כך, וכתוצאה לא מכוונת,¹⁶ תאם ניתוח זה את הבנת מחנות הריכוז שבמערב אירופה, שנראו כמחנות אסירים פוליטיים וכאמצעי לדיכוי הכוחות המתנגדים לשלטון. גם ה־Partisan Review וגם ה־Politics ניזונו בזמן ההוא מדיווחי עדים וניתוחים סוציולוגיים ופילוסופיים של מחנות הריכוז הפוליטיים מפי אנשי המחתרת וניצולי המחנות המערביים, כמו קאמי, סארטר, דויד רוטט. הם נטו לראות את השואה כהמשך של מאבק רעיוני ופוליטי שתחילתו בדיכוי הסוציאליסטים באיטליה הפאשיסטית, בדיכוי הטרורקיסטים עלידי סטאלין, וברדיפת הקומוניסטים את יריביהם בין הלויאליסטים בימי מלחמת האזרחים בספרד. מתוך השקפת עולם רדיקלית ותיאוריה על מהות הטוטליטריזם, עקבו בטאונים אלה במיוחד אחר הנעשה בצרפת ובאיטליה המשוחררות עלידי כוחות מחתרת המייחלים למהפכה חברתית אנרכו-סינדיקליסטית, וחיש מהר נמצאו מאוכזבים משחזרו לשלטון אלה שסימלו את המשטר שלפני המלחמה (סוציאליזם דמוקרטי ומפלגות קומוניסטיות בקואליציה נוסח "החזית-העממית"), הכוחות שהיו מוכנים לשתף פעולה להחזרת המצב הקודם.

לשאלת עתידה הפוליטי של ארץ-ישראל לא היתה לחוגים אלה גישה אחידה. היו כאלה שנמשכו דוקא אחרי המיליטנטיות הבלתי מרוסנת של קבוצת ברגסון; אחרים נטו לזהות את משלחת האצ"ל עם הפאשיזם; אחרים, שאהדו את האקטיביזם הציוני כביטוי לצער ולזעם של יהודים בשעה חמורה, נטו לצד ההגנה והפלמ"ח. דברים (מעטים) ברוח זו הושמעו, למשל, עלידי אירווינג האו ובדרך עקיפין עלידי דווייט מקדונלד ב־Politics. Commentary, שכמוכן

15. רעיון זה צמח בשורותיהם מעיון בדיונו של טרוצקי בשאלת אופיה של החברה הסובייטית תחת שלטון סטאלין – אם היא ראויה להקרא סוציאליסטית, או צורה מנוונת של חברת עובדים, או חברה ביורוקרטית סתם, כפי שהתחילו להגדירה בחוגים אלה. מלכתחילה הסיקו מהגדרה זו סיווג אחיד של החברה הסובייטית ושל הקפיטליזם בגלגולו האחרון.

16. ארנדט הצביעה במיוחד על תפקיד המחנות כאמצעי לבניין ולביצור מערכת יחסים סוציאליים-טוטליטריים, ניתוח שהסיח את הדעת מתפקידם הפשוט והברוטלי של מחנות המוות – לשחוט במהירות וביעילות המכסימלית בני אדם שהוצאו קודם לכן מגדר של מערכת חברתית כלשהי.

הקדיש תשומת לב יתרה לארץ־ישראל, נטו רוב הדיווחים והדיונים לשקף את העמדות המקובלות על הוועד היהודי־האמריקני – רתיעה מתביעה להקמת מדינה יהודית, והסתמכות על המנדט ועל המשפט הבינלאומי. יחד עם זאת ניסו העורכים לתת לקוראיהם מבחר יותר רחב של ידיעות ועמדות על הנושא, ומעל דפי העתון פורסמו גם עמדות של ציונים מובהקים כשלמה כץ ומרי סירקין. יתר על כן, בדיווחים ששלח העתונאי האל לירמן מאירופה אפשר היה לשמוע הדים לדברי הרביזיוניסטים. אולם, מבין שורות האינטליגנציה היהודית־אמריקנית עצמה כמעט שלא נשמעו דברים החלטיים כאשר לבעיות הפוליטיות המובהקות שעמדו להכרעה. יוצאים מן הכלל היו הסקירות החדשיות של הרצברג וגולדבלום, שהביעו כאמור עמדות ניאור־בונדיסטיות, ומאמריה של חנה ארנדט. רוב המשתתפים בפולמוס הפובליציסטי העמידו שאלות תרבותיות במרכז דיוניהם, והתייחסותם לעניין הציוני היתה עקיפה בלבד.

האינטליגנציה שמדובר בה היתה חבורה שהתלקטה משלושה דורות שאפשר להבחין ביניהם. הוותיקים, סופרי ה־Menorah Journal לשעבר שהצטרפו ל־Partisan Review, שם פגשו באלה שהתחילו בסניף הניו־יורקי של ה־John Reed Clubs בתור קומוניסטים צעירים, ולבסוף הצטרפו אליהם גם צעירים שהגיעו לטרופצקוים באוניברסיטאות של שלהי שנות השלושים ואשר תקופת המלחמה היוותה עבורם פרק משמעותי בהתבגרותם הפוליטית. למרות הבדלי הרקע הבולטים עבר על כולם במשותף תהליך של התפכחות מהמרכזים הדוגמטי ומהניתוח ההיסטורי־טרמיניסטי. אצל רבים במידה הולכת וגדלה חלה התרחקות מגישות מדעיות־רציונאליסטיות. במיוחד בלט השינוי ב־Politics, בו החלו בביקורת המרכזים ובפנייה לעבר אנרכיום, אוטופיום סוציאליסטי, ויחידים אף הגיעו לתשובה דתית בנוסח אקזיסטנציאליסטי.

אצל היהודים שבחבורה התבטא מפנה זה, כמובן, בחיפוש עוגן לזהות הפוליטית־תרבותית המעורערת, במה שיכלו לקלוט – לרוב מכלי שני – מן המורשת היהודית. הירחון Commentary המשיך – בעקבות ה־Contemporary Jewish Record – להדרש לבעיה של הזהות היהודית של זמנם ומקומם. נדפסו מאמרים מאת נָלדו פרנק וניל הרברג שרצו להוכיח שהיהדות היוותה מקור לא אכזב של אידיאלים פרוגרסיבי ומקדשת גם את היהודי המודרני בשליחות של עם נבחר. ב־Commentary הופיע, בשלושה המשכים, ניתוח של ז'אן פול סארטר שתיאר אמנם את הזהות היהודית כתוצר של האנטישמיות ה"גויית", אך תבע בכל זאת מן היהודי המתיימר להיות אותנטי לקבל עליו את העול שמטילים עליו התנאים האקזיסטנציאליים שלו. הסופר הרולד רוזנברג ניצל הזדמנות זו כדי לפרסם ב־Commentary את ביקורתו על סארטר. לדעתו גישתו של סארטר ליהדות שטחית בגלל התעלמותה מן השורשים ההיסטוריים של זהות יהודית, ואילו חברו, ליונל אבל, מחה מעל ה־Politics נגד הנסיון לכבול אותו בכבלי ההיסטוריה שהוא עצמו חש מנותק ממנה. המוצא הפופולרי ביותר לבעיית

זהות היהודית נמצא במיוחד בקרב הצעירים יותר, בהצדקה פילוסופית של זהות העומד מן החוץ ושל רעיון הניכור. רעיון זה אפשר להם להתחיל לפתח תשובה יהודית חיובית לשאלת הזהות. עמידה כזאת מן החוץ, כללה לא סתם קבלת עול כפוי נוסח סארטר, ולא סתם תפקיד מסורתי של מתמרד רדיקלי, אלא גם ייעוד יהודי ספציפי, גלגול חילוני של רעיון העם הנבחר. בתורה פופולרית זו נתמזגו רעיון הניכור (Entfremdung) המרכסיסטי-הגליאני¹⁷ ומושג הניכור הפרוידיאני עם הדי המסורת היהודית שנמשכה בצורות שונות מן הנביאים דרך המדרשים וספרי הקבלה וסדורי התפילה עד היהדות הרפורמית – הרעיון של בחירת ישראל. אין ספק שנוסף על המשברים השונים של המחנה הרדיקלי והמרכסיסטי בשנות השלושים והארבעים, תרם המשבר המחרף של העם היהודי תרומה מכרעית לתסיסה רעיונית זו בחוגי האינטליגנציה. לא רק חורבן יהדות אירופה כי אם גם הסיכוי של תקומת מדינה יהודית שתקלוט את שארית הפליטה תבעו חשבון נפש ורביזיה של עמדות קודמות.

כפי שצוין לא נקטו החוגים האלה עמדה אחידה לבעיות הספציפיות שהתעוררו ערב הקמת המדינה, ורק במקרים נדירים התייחסו באופן ישיר לוויכוחים של הציונים ומתנגדיהם. אף-על-פי-כן ניתן לראות בכתביהם ובהדרשות לנושאים יהודיים שלא היתה קיימת קודם לכן, מעין תשובה מקדימה לשאלות שעלולות להתעורר בקרב יהודי הגולה לאחר שתקום מדינה יהודית ריבונית במולדת המסורתית. תורת ההתנכרות כיעוד ספציפי של היהודים יש בה משום תחילת מענה להמשך קיומם בתפוצות. כך יש גם להבין את התחזקות המגמה להביא לקוראי ה-Commentary כתבים מן הספרות הקלאסית היהודית שפורסמו תחת הכותרת "ארזי הלבנון",¹⁸ כתביהם של גדולי יהדות גרמניה המודרניסטית – מרטין בובר והחסידות לפי הכנת בובר, דברי ליאו בק – ועוד כתבים, שמהם נגזרה הערכת הקדושה שבחיי היהודים בגולה.

את הוויכוח על ההכרעות השונות, שיהודי אמריקה והעולם עמדו בפניהם בדרך להקמת המדינה, ניהל ה-Commentary במידה גדולה ברוח הוועד היהודי-האמריקני. הסקירות החודשיות העתונאיות, כפי שהזכרנו, נכתבו מתוך גישה ניאורבונדיסטית, ובנטייה ברורה שלא לבוא בריב עם מפלגת הלייבור באנגליה. מאמרים ספציפיים על המצב המשתנה בארץ ומסביבה, שהזומנו או תורגמו בעיקר מדברי משה סמילנסקי או רוברט וולטש ברוחו של י.ל. מגנס, הביאו טיעונים – שכיום נשמעים תקפים יותר משבזמנם – על סכנה של מצב מלחמתי תדיר (אם לא של חורבן מייד, כפי שטענו), על תקומת ספרטה יהודית

17. הרולד רוזנברג, אגב, ידע להעיר שאם זהו מקור הרעיון, כפי שהוא עצמו גרס, אין מקום לעשות ממנו ייעוד.

18. כהמשך של מסורת שהנהיג אדולף אוקו ב-Contemporary Jewish Record. הקטעים מן המדרשים והפילוסופיה של ימי הביניים שהוא היה בוחר והולפו בהדרגה בכתבי יהדות אירופה המודרנית.

ולא אתונה יהודית בארץ, על דחיקת האידיאליזם של תלמיד חכם וחלוץ מפני האידיאל של לוחם קנאי, על חוסר בטחונה הפוליטי והכלכלי של מדינה לאומנית קטנה, שיביא בסופו של דבר לשיעבודה כמדינת חסות לאינטרסים של מדינה זו או אחרת מן האימפריות המתחרות על שלטון העולם, וכמובן על המכה הצפויה שתוליד האיבה המתמדת מצד הערבים. מה שהיה חסר בכל הפולמוס הזה, היתה הזדהות, או אפילו הבנה של הרוח שפיעמה בקרב הניצולים שהתייאו מהמין האנושי ושל רוב העם שנשטף בעוצמת חרונם ושהביאה בסופו של דבר להקמת המדינה.

באופן מיוחד במינו תרמה לפולמוס שהתנהל ב־Commentary, הסתדרות הסטודנטים "אבוקה", קבוצה שהיתה שייכת גם לאינטליגנציה היהודית וגם לתנועה הציונית. הסופרת חנה ארנדט קיימה יחסים קרובים עם מנהיגי הסתדרות "אבוקה" שעמדה בקשרים אמיצים עם תנועת השומר הצעיר ועמדותיה תאמו במידה גדולה את עמדותיה של תנועת נוער זו. בעניינים של פוליטיקה כללית נטו לנוסח מעין-טרופיקסטי הדומה לזה של מפלגת העבודה הבלתי תלויה באנגליה. בשאלות המדיניות הארץ-ישראליות עמדו על מגמה לקראת סטטוס של "לא-מיעוט" בשביל היישוב היהודי – כלומר, לא רוב ריבוני ולא מיעוט נסבל. מובנה הפוליטיבי של סיסמה זו היה מעורפל כוונה, אך רמזה על תמיכה בפתרון דו-לאומי או כזה שהטיפה לו קבוצת מגנס. חנה ארנדט, כפי ששמעתי מנתן גלייזר, שימשה למנהיגי "אבוקה" מדריכה בתכסיסי הפוליטיקה הכאילו-מהפכנית, ועמדותיה בענייני ארץ-ישראל היו קרובות לשלהם.

בין כה וכה איכזבו כוחות המחותרת של אתמול את אוהדיהם האמריקנים באי יכולתם לתת צורה נאותה לשיקום אירופה המערבית. ההתרחשויות באירופה של למחרת המלחמה טפחו על פניהם של חסידי רעיון המהפכה הסטיכית של ניצולי הנגישות הנאצית-פאשיסטית, כולל את שארית הפליטה. ארנדט אמנם נשארה נאמנה לחזונה, ללא התחשבות עם תהפוכות הזמן.¹⁹ יתר חוגי האינטליגנציה, והקהל היהודי הרחב סביבה, עברו לשלב חדש של הגדרה עצמית שלהם כיהודים לאור העובדה המכרעת של תקומת מדינה יהודית ריבונית.

19. נתן גלייזר, סוציולוג צעיר, חבר ב"אבוקה" וחבר מערכת ב־Commentary לא התבטא אישית ב־Commentary על בעיות ארץ-ישראל. אולם ארנדט השמיעה את דבריה כמה פעמים ובמיוחד במאמר חריף שהופיע בגליון שפורסם מייד לאחר הכרות המדינה – אך נכתב כמובן לפני אירוע זה. במאמר זה תמכה, בטיעונים קיצוניים, בנסיגונו האחרון של י.ל. מגנס להביא לקבלת הצעת מחלקת המדינה של ארצות-הברית לדחות את הכרות המדינה ולהחליף את חלוקת הארץ בחידוש מנדט של האו"ם. במאמרה זה נתנה ארנדט כתב של גירושין לעמיתיה של אתמול, השומר הצעיר. היא ראתה בשיוון ביניהם ובין אחדות העבודה האקטיביסטית שהביא להקמתה של מפ"ם כניעה לרעיון הפסול של מדינה לאומית. בכך ערקו השומרים לדעתה משורות כוחות המהפכה של יוצאי המחותרת.

